

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Маригона Бектеши Ферати на тема

„ОБРАЗОВАТЕЛНИЯТ ТЕАТЪР – НАЧИН ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПОСЛЕДИЦИТЕ ПРИ ЖЕНИ, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ ПО ВРЕМЕ НА ВОЙНАТА В КОСОВО”

от доц. д-р Русана Бейлери, албаноолог в СУ „Св. Климент Охридски”

Представената за защита докторска дисертация е по направление „Театрално и филмово изкуство”, като авторката работи на самостоятелна подготовка към НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов” под научното ръководство на доц. д-р Константин Каракостов. В настоящото становище ще обърна внимание на определени аспекти от труда, които имат обяснение, логика и значимост в рамките на изходната култура на кандидатката и принос в областта на албанския театър като част от общата сфера на албаноологията.

Прави впечатление творческата биография на докторантката, която в течение на едно десетилетие като режисьор е поставила голям брой световноизвестни постановки на сцена, както и много в съавторство. В Косово това изисква редица комуникационни, управленски и административни качества наред с творческите умения и талант, защото вниманието на публиката се поддържа трудно, а поради сравнително малкия брой на населението една постановка рядко може да издържи повече от две представления на една сцена извън столицата. Подобен проблем на съвременния албански театър се отчита дори в самата Албания. Разглеждам богатото образователно и кариерно развитие на Маригона Бектеши Ферати - постоянно търсене на възможности, предлагане на проекти, борба за спонсорство и осъзнавам, че личността ѝ илюстрира положителна промяна при еманципацията на обществото, в което допреди две десетилетия например имаше само няколко признати жени-писатели. Възможността тя да получи квалификация в най-престижното българско висше училище в театралната област, да се поучи от утвърдените имена и да се ориентира в българския опит е уникален шанс, който без съмнение ще даде плод в бъдещата ѝ сценична работа.

По отношение на избраната тема и теоретичната ѝ обосновка извън сферата на изкуството трябва да отбележа, че албанската култура е ангажирана култура още от първите си писмено-литературни творби и до наши дни. Това се отразява върху естетическите вкусове на театралната публика, която приема присърце животрептящи проблеми на обществото, до разбиранията на критиката, която е склонна да оцени дадена творба въз основа на идейната ѝ актуалност. Подобно положение в никакъв случай не

бива да се възприема като липса на развитие, напротив, през целия период на социализма у нас албанските творци в Косово имаха пълна свобода да четат и творят в най-модните западни направления, при условие разбира се, че не се насочват към националния патриотизъм. Това доведе до парадоксалните примери на протест, завоалирани под булото на абстрактно изкуство или на сюрреализма. Войната през 1999 г. промени живота на хората и даде мечтаната гласност на възделенията им, но за съжаление и на човешката болка. В този смисъл темата на докторантката е изключително добре обоснована и широкият теоретичен контекст на насилието над жени по време на въоръжен конфликт (Глава III и Глава IV) е уместно, достатъчно конкретизирано и целенасочено, с нещо включване на народопсихологическите елементи. Ако за българското общество подобен контекст може да се разглежда като общоизвестен, а жертвите да имат естествено право на социално включване и правно възмездие, в албанския патриархален модел във всеки отделен случай, за всеки конкретен посърнал живот обясненията трябва да почват от далеч, с много търпение и постоянство на твореца, особено в качеството му на научен изследовател. Институциите по принцип подкрепят инициативи като представлението „Кралици без корони”, което е в основата на авторския принос на докторантката, но когато се стигне до конкретни действия и практическа реализация, комуникационните усилия са неимоверни, а поради тях и спецификата на театралната режисура сама по себе си. Маригона Бектеши Ферати не просто наблюдава и констатира, тя е вътре в събитията, тя ги създава, движи и насочва и поставеният от нея спектакъл е безспорно новаторски от теоретично театрална гледна точка албанския театър (Глава II), нещо повече, той е изключителен пробив в културния живот на страната ѝ.

Докторантката очевидно познава добре образователния театър като теоретична концепция и е добре насочена от научния си ръководител, който има в опит редица европейски практики и участва в международни образователни театрални проекти. Определението „образователен” насочва към интердисциплинарност на представения за защита научен труд, тъй като теоретичната рамка неизбежно се накланя към специалната педагогика (Глава I) и клиничната психология (Глава VI и Глава VII). И двете научни дисциплини тепърва набират скорост като приложни направления с обществено търсене. Българският опит показва, че арт-образованието и арт-терапията имат широко приложение не само при децата, а включването в клубове, практикуващи психодрама е модна интелектуална тенденция. Образователният театър е по-различен като концепция, но функцията му сред жените, жертви на насилие по време на войната в Косово, е подобна – да постигне освобождаване от травмата на засегнатите и да накара околните да се откажат укорите и обвиненията към оцелелите. Смятам, че настоящият научен проект е успешна заявка на

Маригона Бектеши Ферати за по-нататъшно авторско утвърждаване без конкуренция в тази творческа ниша в страната ѝ. Наченатото от нея направление и начинът, по който тя умее да го презентира медийно е отлична реклама за висшето учебно заведение, НАТФИЗ, което я е подготвило (Приложения).

Приносен в албанологията е мостът към останалите изкуства (Глава V), в които разглежданата от нея човешка проблематика е намерила отражение, въпреки че разбираемо бих искала да видя именно нея развита по-подробно. Настоящата дисертация е сред малкото отражения на обстоятелството, че част от романа на Ш. Ислямай за жертвите на изнасилване през косовската война е преведен и публикуван на български в сп. „Литературни Балкани” още през 2005 г. Можем само да се гордеем, че известната българска поетеса Блага Димитрова е първият чужд творец, посветил стихосбирка на човешката драма и страдание в бивша Югославия. „Балканиада-ада” е преведена и издадена цели три пъти на албански език, с което рядко може да се похвали съвременното поетично произведение. Същевременно международният отзвук за съдбата на изнасилените през войната чрез изкуството и в изкуството е човешки начин да им се подаде ръка и да се даде екзистенциален смисъл на битието им.

Заклучение: Дисертационният труд и материалите по него отговарят на минималните изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България. Качествата на представения от докторанта дисертационен труд ме мотивират убедено да препоръчам на Маригона Бектеши Ферати да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” по направление 8.4. Театрално и филмово изкуство

София
30.04.2021

Автор на становището:
(доц. д-р Русана Бейлери)